HERMAN BOLLÉ, ZRINJEVAC, BUNARI, FONTANE I VODOMETI

Branka Beović, dipl. ing. građ.

Slika 1: Izložba *Sve za vjeru i domovinu: Herman Bollé u Zagrebu (1876. - 1926.)* (snimila: B. Beović), mala slika: Herman Bollé (izvor: infoploča s izložbe)

Prošle smo godine (2025.) proslavili 180. obljetnicu rođenja arhitekta Hermana Bolléa, a ove (2026.) ćemo proslaviti 200 godina Zrinjevca. Prilika da se podsjetimo ...

Herman Bollé je ostavio neizbrisiv trag, ne samo u povijesti hrvatske arhitekture već i umjetničkog obrta, obrazovanja mladih arhitekata i obrtnika te izgradnji grada Zagreba. Među brojnim djelima nalaze se i njegovi radovi na Zrinjevcu.

O Zrinjevcu je dovoljno reći da je do 1870. godine bio stočno sajmište, do 1874. pretvoren je u perivoj, a do kraja desetljeća zajedničkim učinkom reprezentativne arhitekture, hortikulturnog oplemenjenja i oduhovljenja skulpturom, postao je najljepši reprezentativni prostor Zagreba (Knežević 1987). To je ostao i danas.

Trg bana Nikole Zrinskog najstariji je donjogradski perivoj, ujedno prvi od niza parkova koji će svojim zelenim pojasom s triju strana okružiti jezgru Donjega grada, izolirajući tako novosagrađene stambene četvrti od čađi i buke novog glavnog kolodvora državnih željeznica (tzv. „skupnog kolodvora") dovršenog 1892. godine. (Gostl 1994)

Slika 2: Slika Zagreba iz 1843., reprodukcija nadoreza (izvor: NS 1932_28_9_Szabo.pdf)

Slika 3: Zrinjevac, oaza u srcu grada, pogled s juga (snimila: B. Beović), mala slika: Zagreb u četrdesetim godinama 19. stoljeća, litografija J. Lechnera (izvor: Szabo 1971)

O Hermanu Bolléu i Zagrebu

Na Trgu bana Josipa Jelačića je 13. listopada 2025. godine otvorena izložba *Sve za vjeru i domovinu: Herman Bollé u Zagrebu (1876. - 1926.)*, *hommage* arhitektu Hermanu Bolléu u prigodi 180. obljetnice njegova rođenja. Izložbu je postavio Državni arhiv u Zagrebu.

Herman Bollé je jedan od najvažnijih, najpoznatijih, ali i najkontroverznijih hrvatskih arhitekata, čija je uloga u preobrazbi Zagreba iz malog provincijskog grada u modernu srednjoeuropsku metropolu nezamjenjiva.

Rođen je 18. listopada 1845. u Kölnu. U Beču se 1872. godine zapošljava kao suradnik u ateljeu Friedricha von Schmidta, da bi se 1879. preselio u Zagreb. Ugarsko-hrvatsko državljanstvo dobio je 1890. godine, a dvije godine kasnije primljen je u Društvo inženjera i arhitekata. Na vlastiti zahtjev umirovljen je 1914., s naslovom dvorskoga savjetnika.

Bio je primarno sakralni arhitekt, zbog čega ga je *Agramer Zeitung*, najčitaniji zagrebački list, nazvao „hramograditeljem". Zanimljivo je da je na poleđini njegove službene posjetnice pisalo „graditelj prvostolnih crkava". Kao dugogodišnji ravnatelj Muzeja za umjetnost i obrt odgojio je brojne hrvatske arhitekte i građevinare, a svoje posljednje počivalište našao je upravo na „vlastitom" Mirogoju.

Umro je 17. travnja 1926. godine. Sahranjen je 19. travnja u paviljonu južnog dijela mirogojskih arkada.

Na gotovo svakom dijelu Zagreba susrećemo njegova djela: od Zagrebačke katedrale, Mirogoja, palače HAZU, MUO-a i Obrtne škole do stambene dvokatnice u Žerjavićevoj gdje je živio, ograde i portala Botaničkoga vrta, fontane i Meteorološkog stupa na Zrinjevcu.

Njegov najvažniji i najkontroverzniji zahvat, zbog kojega se preselio u Zagreb i zbog kojega je dugo vremena bio kritiziran, obnova je Zagrebačke katedrale nakon potresa 1880. godine.

Bollé nije bio samo projektant građevina. Projektirao je sve, „od igle do lokomotive" - od tekstilnih i stolarskih predmeta iz svakodnevne upotrebe do čitavih građevina. Imao je veliku, neki kažu ključnu, ulogu u preobrazbi Zagreba i hvatanju koraka sa zbivanjima u ostalim srednjoeuropskim središtima, osobito s Bečom. Posebno se izdvaja groblje Mirogoj koje je svrstalo Zagreb na kartu povijesti arhitekture 19. stoljeća. (Damjanović 2013)

O ZRINJEVCU

Zrinjevac je jedan od najljepših i najreprezentativnijih zagrebačkih gradskih parkova, bez kojega danas uopće ne bismo mogli zamisliti izgled same jezgre zagrebačkog Donjega grada. Zrinski trg je u pravom smislu *Schmuckplatz*, ukrasni trg. On je prvi planirani trg Donjega grada.

Kako je Zrinjevac izgledao nekada?

Odgovor na ovo pitanje možemo naći u opisu Dragutina Hirca.

Od današnje Praške ulice pa sve do Akademijine palače, do kraja Zrinjevca, prostirao se šezdesetih godina 19. stoljeća prazan, neugledan, zapušten prostor koji bijaše ravan staroj Harmici. Bila je to pustoš bez stabla i stabalca, bez grma i grmička, puna jama, puna gada i smrada, jer se tamo dovozilo smeće iz cijeloga Zagreba, stara cigla i svakovrsni otpaci. Smetlari su smeće dovozili u otvorenim kolima i istovarivali ga u humke. Taj je prostor izdaleka sličio mnogobrojnim krtorovima ili golemim

Slika 4: Glazbeni paviljon (snimila: B. Beović), mala slika: ... a nekada Lenucijeva provizorna fontana s vodoskokom iz 1888. godine... (Knežević 1996)

mravinjacima. Među takvim humcima bilo je i jama sa zelenim kaljužama, u njima je bilo leglo komaraca i druge gamadi, a žaba je bilo toliko da su svojim kreketanjem oživljavale ljetne noći cijeloga Zagreba.

...

Bilo je na tom prostoru i pašnjaka po kojima je paslo blago, guske i patke, u zelenim su se kaljužama kaljužale svinje iz Petrinjske ulice i okolice, a južno je bila močvara, na kojoj su purgeri strijeljali divlje patke.

A to možemo vidjeti i na dostupnim slikama. Na slici Zagreba iz 1843. godine, koja je reprodukcija nadoreza, vidimo da se u donjem desnom kutu pred katedralom nalazi stara „petrinjska" vojarna, a do nje je današnji Zrinski trg. Donji je grad još puko selo.

Povijest Zrinjevca duga je 200 godina! Zasnovan je 1826. godine odlukom da se trženje stokom ukloni s Harmice. Preobrazba *Novog trga* (od 1866. Trga Nikole Šubića Zrinskoga) u perivoj bila je dugotrajna.

Zagrebački gradonačelnik Vjekoslav Frigan objavio je 15. listopada 1861., da će se u Zagrebu – počevši od 7. studenoga 1861. – svakoga četvrtka održavati tjedni sajmovi. „Za obdržavanje tjednih sajmova određuju se sljedeći trgovi: trg bana Jelačića, trg na Kaptolu i Novi trg.»

U generalnoj regulacijskoj osnovi grada, donesenoj 1865. godine, bilo je predviđeno da Novi trg postane glavno tržište, s velikom zgradom tržnice u sredini.

Tri se godine, od 1867. do kraja 1869., raspravljalo o uređenju tržišta. Uz podršku gradonačelnika Dragutina Cekuša i osobit angažman njegova zamjenika Pavla Hatza, odlučeno je da se trg uredi kao perivoj, a ne kao tržište, kako je bilo prvotno planirano.

Slika 5: Meteorološki stup (snimila: B. Beović)

U lipnju 1870. godine novoimenovani gradski mjernik, prvi moderni zagrebački urbanist, Rupert Melkus predstavio je nacrt i troškovnik za uređenje Zrinskog trga (*Operat za Zrinski trg*). Njime je bilo predviđeno uklanjanje sajmišta i njegova preobrazba u gradski perivoj. Trebalo je nasipavanjem izravnati teren, posaditi drvored i urediti kolnik i nogostup. Melkus je razdijelio površinu trga u četiri dijela, obrubio ih alejama i u središtu predvidio prostranu rondelu.

Nakon sređivanja imovinsko-pravnih odnosa poduzetnik Franjo Ferković počinje s nasipavanjem trga, a Melkus je bio zadužen za sadnju drveća. U veljači 1872. godine iz Trsta je željeznicom dovezeno 300 sadnica, od kojih je 220 zasađeno na Zrinjevcu, dok je ostatak dodijeljen drugim gradskim zelenim površinama. Projekt perivojnog partera bio je povjeren uglednom vrtnom umjetniku, upravitelju svih bečkih javnih parkova, dr. Rudolphu Siebecku. Za taj je posao dobio nagradu u iznosu od 100 forinti.

Perivoj je predan na uporabu 14. lipnja 1873. godine i odmah je izazvao oduševljenje u gradu. Svakodnevno razgledanje i posjećivanje perivoja, koje je bilo posebno masovno nedjeljom i blagdanima, postalo je ritual zagrebačkog života.

Plinska rasvjeta uvedena je 1877., a električna 1907. godine. Klupe su postavljene u proljeće 1880.

O zdencima, *vodometima* i fontanama na Zrinjevcu

U prvoj generalnoj urbanističkoj osnovi iz 1865. godine, o fontanama i *vodometima* nema ni riječi!

Gradski mjernik Melkus podnosi 23. ožujka 1872. godine izvještaj o zdencu koji se nalazio na sredini Zrinjevca. Iz toga se zdenca vadila voda za polijevanje ulica. Uslijed izlijevanja vode nastala je oko njega velika močvara pa je Melkus predložio da se taj zdenac ondje ostavi, ali da se opremi novim uređajem prema nacrtu strojara M. Kleina, koji će ga izvesti sa modernom sisaljkom. Trošak je iznosio 219 forinti. Gradsko zastupstvo je na sjednici od 8. lipnja 1872. prihvatilo Melkusov prijedlog, a Klein je pozvan da što prije izradi novi zdenac. Stare cijevi zrinjevačkog zdenca prenesene su na zdenac kod gradskog majura, iz kojeg se ubuduće trebala vaditi voda za polijevanje ulica.

Melkus daje prijedlog za izgradnju vodometa

Na sjednici proračunskog odbora 5. prosinca 1877. godine, koja je održana pod predsjedanjem načelnika dr. Stanka Andrijevića, gradsko poglavarstvo predlaže, da se u proračunu za 1878. godinu osigura svota od 10.000 forinti da bi se na Zrinjskom trgu sagradio *vodomet*. Melkus u svom izvještaju od 26. travnja 1878. godine kaže da je na prvi pogled trg veličanstven, ali da nedostaje detalja te da je važno konačno ustanoviti, koliko i na kojem će se mjestu postaviti fontane. Građevni odbor nije usvojio prijedlog gradskog poglavarstva jer je smatrao da gradnja *vodometa* nije tako žurna, a gradski vodovod će jedva biti gotov 1878. godine. I tako od vodometa tada nije bilo ništa.

Zagrebački vodovod zaista je otvoren 1878. godine

Nakon toga započelo je zatrpavanje starih bunara. U članku Stari bunari i poljepšavanje grada objavljenom u *Narodnim novinama* od 26. lipnja 1879. godine, piše sljedeće:

Zasipavanje javnih bunarah po poznatom zaključku gradskoga zastupstva započelo ovih danah, te je prekjučer takodjer odstranjen javni zdenac na Zrinjskom trgu. Tim je olahkoćeno slobodno prolazenje tom cestom a ujedno odstranjena stvar, koja je trg nagrdjivala. Petrinjska vojarna dobivala je skoro svu potrebnu vodu iz onoga bunara, sad će dakle trebati, da se negdje blizu postavi javni vodovodni bunar ili da se vodovod uvede u kasarnu. Ovo posliednje bilo bi probitačnije. Sgrada ta upotrebit će se na skoro u koju drugu gradsku svrhu n.p. za školu, pak će i tad vodovod dobro doći. Čulo se je doduše, da će se vodovodni zdenac, koji je bio na Jelačićevu trgu, prenieti pred vojarnu, nu to još nije učinjeno.

U članku se na kraju napominje da bi *Zrinjskom trgu bilo na velik ures, da se na njem postavi vodomet pak makar i ne bio tko zna kako veličanstven.*

Lenucijev vodomet

Vodomet je postavljen 1888. godine povodom posjeta princa Rudolfa von Habsburga, a prema projektu gradskog inženjera Milana Lenucija.

U *Narodnim novinama* od 6. i 12. lipnja 1888. godine piše:

„Jutros bio je pokus sa novouredjenim vodometom, što ga je po svojoj osnovi g. mjernik Lenuci izveo. Vodomet sastoji se od glavne cievi i šest nuzgrednih manjih cievi, koje su u sredini limom prekritog bassina smještene. Kad se je hydrant sasma otvorio, štrcala je voda u visinu od 30 metarah, te je množtvo občinstava s interesom motrilo taj novi ures Zrinskoga trga ... Oko bassina na povišenom tlu sa travom, napisane su velikimi pismeni od cvieća rieči „Dobro došli"...

Vodomet, koji je s velikim basinom (od drva i lima) napravljen u čast Visokih gostovah na Zrinjskom trgu, premda nije osobito umjetničko djelo trajne vriednosti (jer ovaj bassin neće se moći dugo održati) ipak je nov uries Zrinjskoga trga te je u nedjelju privlačio na sebe pažnju hiljada domaćih i stranog svieta. (Knežević 1996).

Zamišljeno je da to bude privremeni vodoskok koji će na Zrinjevcu ostati samo za vrijeme dočeka. No, Zagrepčanima je on toliko prirastao srcu da je tamo ostao još tri godine, a na njegovu je mjestu 1891. godine izgrađen glazbeni paviljon, dar Eduarda Pristera gradu.

Jedan mali štiklec - prije Lenucijevog vodometa na tom je mjestu, nasred trga, stajao – nužnik.

Na Zrinjevcu su od 1893. do 1895. godine, uređene tri fontane. Prva od njih, popularna *Gljiva*, nalazi se na sjeverozapadnom polju. Projektirao ju je Bollé. Na južnim poljima Zrinjevca nalaze se još dvije fontane, vodoskoci *Blizanci*. Njih je, zbog štednje, projektirao Gradski građevni ured.

Slika 6: Četiri lica *Gljive*, prva na suhom ... (snimila: B. Beović)

Slika 7: ... *Gljiva* poslije kiše (snimila: B. Beović)

Slika 8: ... Božićna čarolija na Zrinjevcu (snimila: B. Beović)

Fontana *Gljiva*

Godine 1891. Bollé se obvezao da će besplatno napraviti projekt i u suradnji s učenicima Obrtne škole izvesti prvu od planirane četiri fontane u perivoju. Gradska je općina trebala pokriti troškove materijala i onih radova koje Obrtna škola nije mogla izvesti. Gradsko je zastupstvo na sjednici 19. lipnja 1891. godine prihvatilo ponudu Obrtne škole.

Kipar Ignac Franz nabavio je potreban kamen i za to primio 497 forinti i 74 novčića, a Aleksander Maruzzi za vodovodne radove 450 forinti. Naprave za štrcanje vode, kao i dovod u četiri lavlje glave izradila je tvrtka Schäffer i Walcker d.d. iz Berlina i za to primila 390 maraka ili 231 forintu i 27 novčića. Fontana je dovršena u ljeto 1893. godine te postavljena na sjeverozapadnom polju Zrinjevca.

Fontana se sastoji od triju segmenta koji podsjećaju na tri gljive. U donji dio vodoskoka postavljene su vodorige u obliku lavljih maskerona. Sličnost s gljivama bila je tada razlog raznim šalama pa je vodoskok u Zagrebu bio poznat kao „Boleov vrganj" ili „Gljiva". Za pokladnu povorku 6. veljače 1894. godine učenici umjetničke škole pod vodstvom učenika Rudolfa Valdeca (budućeg uglednog kipara), izradili su veliki vrganj, koji su stavili na kola s natpisom „Boleov vrganj" te

Slika 9: ... Zimske radosti kod *Gljive* (snimila: B. Beović)

Slika 10: *More knjiga* kod *Gljive* (snimila: B. Beović)

ga vozili u povorci. *Gljiva* je već 1931. godine, prigodom državnih svečanosti, dobila rasvjetu po razinama.

Ubrzo je uočeno da je bazen premali i da voda štrca izvan njega te na tratini pravi lokve i stvara blato. Bollé je stoga predložio da se promjer bazena poveća na 10,5 metara, što je izazvalo oštru raspravu u zagrebačim novinama. *Narodne novine* od 21. studenoga 1893. godine pišu da je zrinjevački vodoskok nejneuspjelije djelo što ga je zadnjih godina izveo arhitekt Bollé. *Narodne novine* od 22. studenoga 1893. predlažu da se ti „vrganji", (gdje je gljiva na gljivi), premjeste pred *Akademičku* palaču, a s vremenom se možda mogu premjestiti na Josipovac. Navodi se i da se u svim velikim gradovima na trgovima nalazi po jedan vodoskok, a da mi na jednom trgu hoćemo namjestiti čak četiri.

Fontane *Blizanci*

Zbog problema s *Gljivom* Grad je odustao od postavljanja još tri iste Bolléove fontane. Na sjednici 5. ožujka 1894. godine zaključeno je da se prema projektu

Slika 12: Skupina PmP oslikala je Viktorijin zdenac na Zrinjevcu (snimila: B. Beović)

Slika 11: Fontane *Blizanci* na dva južna polja Trga (snimila: B. Beović)

Gradskoga građevnog ureda izgrade dva betonska vodoskoka na južnim poljima. Izvedba je povjerena Egidiju Kornitzeru. Bazeni su pravokutnog tlocrta s polukrugovima na kratkim stranama. U Povijesnom arhivu sačuvan je katalog dobavljača opreme za vodoskoke iz Berlina. Primopredaja je održana 18. srpnja 1894. godine.

Drugi objekti na Zrinjevcu

Meteorološki stup

Dr. Adolf Holzer je Gradskom poglavarstvu ponudio da će o svom trošku na Jelačićevom trgu postaviti meteorološki stup. Gradsko je zastupstvo na sjednici 28. prosinca 1883. godine njegovu ponudu prihvatilo uz uvjet da se meteorološki stup ne postavi na Jelačićev već na Zrinjski trg. Dr. Holzer je bio liječnik u poznatim češkim lječilišnim toplicama Franzensbadu (Františkovy Lázně) pa je meteorološki stup toga mjesta poslužio kao uzor u oblikovanju zagrebačkog.

Stup je sagrađen po nacrtima arhitekta Hermana Bolléa od istarskog mramora. U njega je ugrađen niz meteoroloških sprava: toplomjer, tlakomjer, vlagomjer, vremenokaz te svjetski sat.

Dana 30. rujna 1884. godine dr. Holzer je meteorološki stup predao gradu Zagrebu. Održao je kratak govor i predao stup načelniku, koji mu je zahvalio na tom velikom daru. Plahte su spuštene, a okupljeno je građanstvo pozdravilo novu zagrebačku znamenitost s oduševljenim «Živio!». Profesor realke Stožir rastumačio je sva kazala na stupu. Na podnožju stupa uklesan je natpis: «Posvetio gradu Zagrebu dr. Adolf Holzer, kr. zemaljski zdravstveni savjetnik, vitez reda Franje Josipa I., 1884.» Na stepenicama oko stupa stoji natpis: «Sve dublje i dublje razodkriva nam znanost prirodne tajne i neodoljivom nas snagom sili k priznanju nepromijenljivoga neokrovnoga vječnog božanstva».

Stup su izradili domaći obrtnici: klesar Baumgarten, bravar Mesić ogradu, stolar Oblak okvire te pismoslikar Kasner, koji je izradio opis znakova i brojke. Meteorološke sprave nabavljene su od V. Lambrechta u Göttingenu. Sat je izradio zagrebački urar König, dok je ugađanje i postavljanje sprava vodio profesor Stožir.

Taj stup je veoma popularan u Zagrebu i u njega „bulje" oni, koji se razumiju u one tajanstvene cifre i krivulje i oni, koji se u to ne razumiju. Ponajviše se u njega gleda onda, kada u gradu zavlada ciča zima i „pasja" vrućina. Tada u njega ljudi gledaju, kao da očekuju od tog stupa spas od tih prirodnih neugodnosti. (*Jutarnji list*, 15.11.1936.)

Glazbeni paviljon

Početkom 1891. godine Eduard Prister obavijestio je gradskog načelnika dr. Amruša da želi gradu Zagrebu pokloniti željezni glazbeni paviljon, a trebalo bi ga postaviti na Zrinjskom trgu, tamo gdje se tada nalazio Lenucijev privremeni vodoskok.

O mjestu gdje bi se glazbeni paviljon trebao postaviti razvila se oštra saborska rasprava. Zastupnik dr. Vladimir Nikolić predložio je da se on postavi na južnoj strani Zrinjevca, a vodoskok da se na svom mjestu ostavi, jer služi gradu na ures. Vijećnik Malin istaknuo je da je vodoskok, postavljen 1888. godine, tako trošan da će jedva izdržati do zime. Od prisutna 22 gradska zastupnika, njih 11 je glasalo za prijedlog Gradskog poglavarstva da se glazbeni paviljon postavi u središtu Zrinjevca, gdje je stajao vodoskok, a 11 za prijedlog dr. Nikolića. Kako je glasanje bilo neodlučeno, načelnik dr. Milan Amruš suglasio se s prijedlogom Gradskog poglavarstva.

Slika 12: **Skupina PmP oslikala je Viktorijin zdenac na Zrinjevcu (snimila: B. Beović)**

Južna strana trga ukrašena je poprsjima znamenitih Hrvata, izrađenima iz kararskog mramora.

Trg je dobio ime po Nikoli Šubiću Zrinskom.

Danas samo slika u ljekarni i bista (poprsje) podsjećaju na to po kome je imenovan ovaj naš najljepši trg.

Na mjestu središnje rondele bilo je predviđeno postavljanje spomenika Nikoli Šubiću Zrinskom s fontanom, djelo kipara Ivana Rendića.

Ipak, pokraj ulaza u Gradsku ljekarnu na Zrinjevcu, isukana mača i podignuta štita Nikola Šubić Zrinski i danas simbolički bdije nad najljepšim zagrebačkim trgom.

Slika 13: Zgrada Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (snimila: B. Beović)

Slika 14: Bista N. Š. Zrinskog s pogledom na Zrinjevac postavljena 2017. godine (snimila: B. Beović)

Vlasnik ljekarne „K Zrinjskom“, Hinko Brodjovin je 1895. godine od Bele Čikoša Sesije naručio sliku *Nikola Šubić Zrinski pred vratima Sigetske tvrđe*. Slika je bila izložena u staklenoj vitrini na pročelju ljekarne. Kasnije ju je, svjestan njezine vrijednosti, sklonio u svoju privatnu zbirku, a na njezino mjesto postavio kopiju koju je sam naslikao.

U svibnju 2017. godine naposljetku je postavljena pokraj palače HAZU-a, a s pogledom na Zrinjevac, bista Nikole Šubića Zrinskog. Ova je bista djelo akademskog kipara Vladimira Herljevića.

Atrakcije nekad i danas

Sredinom osamdesetih godina 19. stoljeća oko Zrinjskog trga su se ljeti održavale biciklističke utrke. *Narodne novine* pišu 30. lipnja 1886. godine da je s tribina pred palačom suda i iz perivoja čak tri tisuće gledatelja promatralo ovaj tada moderni sport.

A danas se na Zrinjevcu može otići i na plažu i zaroniti u more knjiga. More knjiga je zanimljiva i zabavna kulturna manifestacija čiji je cilj građane u što većem broju zainteresirati za čarobni svijet knjiga i čitanja. U tu je svrhu na Zrinjevcu uređena pješčana „plaža“ sa suncobranima, ležaljkama i knjigama koje se ovdje, baš kao na nekoj pravoj plaži, mogu čitati do mile volje.

Ili jednostavno uživati u čaroliji Adventa....

Još malo o Bolléu

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti

Palača Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti gradila se od 1877. do 1884. godine prema projektu Friedricha Schmidta, uz veliki stručni doprinos Hermana Bolléa te je bila prva velika monumentalna zgrada na Zrinjevcu. Unatoč zastoju zbog potresa 1880. godine, palača je dovršena 1884. godine.

Slika 15: Katedrala i Marijin pil s fontanom (snimila: B. Beović), mala slika: Stara katedrala oko 1880. (izvor: infoploča s izložbe)

Marijin pil na Kaptolu

Pil je postavljen na mjestu stare kaptolske vijećnice ispred Zagrebačke katedrale. Sastoji se od stupa izrađenoga od žućkastog tršćanskog kamena, sa skulpturom Bogorodice na vrhu i kipovima anđela koji simboliziraju četiri kreposti: vjeru, nadu, čistoću i poniznost , a smješteni su na postamentima oko bazena fontane. Bollé je projektirao fontanu, dok je autor skulptura Anton Dominik Fernkorn.

Počasni lanac gradonačelnika

Gradsko je zastupstvo na skupštini 5. prosinca 1898. godine zaključilo da se u svim javnim prigodama zagrebački gradonačelnik treba okititi počasnim lancem s grbom slobodnoga i kraljevskog grada Zagreba. Izrada idejnog rješenja lanca povjerena je Hermanu Bolléu. Jedan od najznačajnijih zagrebačkih gradonačelnika, Adolf pl. Mošinsky, bio je prvi gradski načelnik koji je nosio ovaj počasni lanac.

Lanac se danas čuva u Muzeju grada Zagreba.

Dragulj u kruni Bolléova bogatoga arhitektonskog opusa su mirogojske arkade i kapela Krista Kralja.

Bollé je naposljetku i pokopan u paviljonu mirogojskih arkada. Najdužu osmrtnicu koja je povodom njegove smrti objavljena u zagrebačkom tisku, napisao je njegov dugogodišnji kritičar Vladimir Lunaček. Iako je istaknuo njegove brojne „grijehe“, naglasio je i njegov golemi doprinos povijesti arhitekture i osobito umjetničkog obrta u Hrvatskoj.

Herman Bollé je ostavio neizbrisiv trag, ne samo u povijesti hrvatske arhitekture već i umjetničkog obrta, obrazovanja mladih arhitekata i obrtnika te sveukupnoj izgradnji grada Zagreba.

Slika 16: Mirogojske arkade i kapela Krista Kralja (snimila: B. Beović)

Literatura:

[1] Szabo Gj : Slika Zagreba iz godine 1843. (1932.), Narodna starina, god. 11, 28, Zagreb

[2] Ulčnik I. (1936.): Tèrg bana Zrinjskog, Zagreb: revija Društva Zagrepčana, god. 4, 11, Zagreb

[3] Ulčnik I. (1936.): Tèrg bana Zrinjskog, Zagreb: kako je nastao Zrinjski trg, Zagreb: revija Društva Zagrepčana, god. 4, 12, Zagreb

[4] Szabo Gj. (1971.): Stari Zagreb, Spektar, Zagreb

[5] Gostl I. (1994.): Zagrebački perivoji i promenade: nostalgični pogled u prošlost, Školska knjiga, Zagreb

[6] Knežević S. (1996.): Zagrebačka zelena potkova, Školska knjiga, Zagreb

[7] Hudovski A. (2008.): Zagreb i okolica: kažiput za urodjenike i strance: sa 43 slike i 2 nacrta, Knjižnice grada Zagreba, Zagreb

[8] Hirc D. (2008.): Stari Zagreb, Sv. 2: Kaptol i Gornji grad, Matica hrvatska, Zagreb

[9] Damjanović D. (2013.): Arhitekt Herman Bollé, Leykam international: Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb

[10] Knežević S. (2020.): Zagrebački povijesni trgovi, parkovi i neke ulice, ArTresor naklada, Zagreb.

[11] 70 godišnjica našeg najljepšeg šetališta Zrinjevca, Jutarnji list od 15.11.1936.

